

работа, въ която десетилѣтия се черта великото дѣло на политическото съзнание и освобождение, чертаеше вече Предговора на единъ великъ епилогъ отъ дейността на цариградския печатъ. Това бѣше като вѣнецъ на неговитѣ трудове.

Въобще казано, българскиятъ вестникарь даваше кжсь отъ своето битие, отъ своя животъ—нервитѣ и мозъка си, за да поддържа своето издание, да извършва своето велико служене на народното дѣло, обикнато отъ него страстно и отъ което не можеше да се откаже, считайки отказа за едно дезертьорство. Въ днешно време никой отъ пищецитѣ брата не може и да си представи неволитѣ и измъчванията на тогавашния вестикарь, на тогавашния сътрудникъ въ изданието. Азъ бѣхъ вътре въ този кръгъ—и мога да свидѣтельствувамъ, че вестникоиздатели, редактори и сътрудници бѣха доблестни мъченици, на които потомството дължи вѣчна признателностъ.

Нека се прибави, че въ онова време не бѣше известно туй, което днесъ се нарича „хонораръ“ за писани статии. Рѣдкостъ бѣше на нѣкого отъ постояннитѣ сътрудници да се даде за нѣкоя статия по две или три бѣли меджидиета, тогазъ 40-60 гроша, около 10 лева.

Цариградскиятъ вестникарь и неговиятъ сътрудникъ имаха една награда: че изпълняха единъ дългъ и за това получаваха отъ българския читателъ своя „абониментъ“. Много малкъ, но съ голѣма благодарностъ. Характерна е думата, която замѣстваше сегашния абонаментъ, непознатъ тогава: то се казваше „спомоществование“ и абонатитѣ бѣха „спомоществователи“ или спомощници.

Представямъ си и днесъ съвсемъ живо картината: какъ се четѣше българскиятъ вестникъ въ провинцията, т. е. въ цѣла Българя. Този вестникъ нѣмаше много спомоществователи: тиражътъ му достигаше рѣдко 1.000. Но важното бѣше, че той имаше много хиляди читатели, получаваха се отъ нѣкой първенецъ въ селото или града, отъ нѣкой учителъ или нѣкое читалище, а се четѣше отъ голѣмо мнозинство.

Дойде ли пощата и донесе ли вестника?—той бѣше седмиченъ! Въ кафенето, ако нѣма читалище, се събиратъ десетина—двайсетина слушатели. Единъ—обикновено учителътъ—чете вестника громко—отъ начало до края—и всички слушатъ съ внимание. Свърши ли се прочитането на една новина или на нѣкоя интересна статия, ще се направи единъ малкъ разборъ върху четенето. Свърши ли се прочитането на цѣлия вестникъ ще се направи една по-обширна беседа, ще се тълкува най-важното, ще